

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 978-974-01-9484-2

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ๔๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๕๓

องค์การค้ำของ สกสค. จัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เรื่อง อนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน
ทัศนศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑ นั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้พิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้
ในสถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

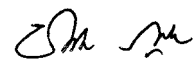
เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ทศศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เป็นหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำขึ้นสำหรับนักเรียนใช้ในการเรียนรู้และสำหรับครูใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยคณะผู้จัดทำตั้งรายนามในท้ายเล่ม ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษาและด้านการจัดการศึกษา

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ทศศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับจังหวะ และตำแหน่งของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในสิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์ สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างของการใช้วัสดุอุปกรณ์และวิธีการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ และการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์โดยใช้เทคนิคของแสงเงา น้ำหนัก และวรรณะสี ตลอดจนความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวของงานทัศนศิลป์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่า หนังสือเรียนเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการและบรรทัดฐานตามจุดหมายของหลักสูตร หากมีข้อเสนอแนะ กรุณาแจ้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้หนังสือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณคณะผู้จัดทำ ผู้มีส่วนร่วมและศิลปินที่เอื้อเฟื้อภาพผลงานศิลปกรรมเพื่อการศึกษา มา ณ โอกาสนี้ด้วย

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑ จังหวะและตำแหน่งในสิ่งแวดล้อม และในงานทัศนศิลป์	๑
บทที่ ๒ งานทัศนศิลป์กับวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่แตกต่างกัน	๘
บทที่ ๓ วาดภาพแสดงแสงเงา น้ำหนัก และวรรณะสี	๒๐
บทที่ ๔ การสร้างสรรค์งานปั้น เพื่อถ่ายทอดจินตนาการที่เกี่ยวข้องกับประเพณีในท้องถิ่น	๓๐
บทที่ ๕ การสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีในท้องถิ่น	๓๖
บทที่ ๖ ภาพเล่าเรื่อง	๔๑
บทที่ ๗ ทัศนศิลป์กับคุณค่าต่อชีวิตในสังคม	๔๖
ศัพท์ศิลปะน่ารู้	๕๒

บทที่ ๑

จังหวะและตำแหน่งในสิ่งแวดล้อม และในงานทัศนศิลป์

บทเรียนนี้ เน้นความรู้เกี่ยวกับเส้น
รูปร่าง สี พื้นผิวซึ่งเป็นส่วนประกอบ
ของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติและงาน
ทัศนศิลป์ที่มีลักษณะเป็นลวดลาย
ที่เกิดจากตำแหน่งและจังหวะ

ถ้าเราสังเกตสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อม เช่น ใบไม้ กิ่งไม้ ริวลายของผิวน้ำที่ถูกกระแสลมพัด
หรือลวดลายของสัตว์ต่างๆ เราอาจมองเห็นลักษณะของสิ่งต่างๆ คล้ายกับลวดลายที่ประกอบ
ด้วยเส้น รูปร่าง หรือสี รูปแบบซ้ำๆ กัน ก่อให้เกิดเป็นลวดลาย (Pattern) ในแต่ละลวดลาย
จะมีจังหวะ (Rhythm) ที่เกิดจากการซ้ำของเส้น หรือสี หรือรูปร่าง หรือผิวพื้นที่คล้ายกัน

จังหวะจากใบไม้

จังหวะของดอกทานตะวัน

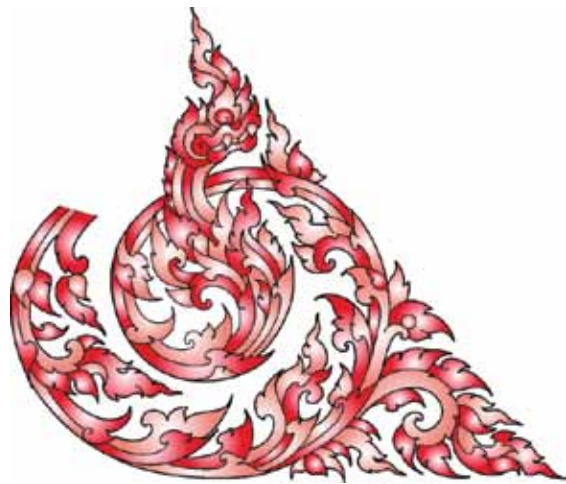

จังหวะของลวดลายในปีกแมลง

จังหวะของลวดลายที่เกิดจากพื้นผิว
(Texture)

ในงานศิลปะ เช่น งานจิตรกรรม งานปั้น และงานออกแบบ ต้องมีการนำส่วนต่างๆ มาจัดวางหรือประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อให้งานศิลปะนั้นๆ มีลักษณะตามเรื่องราวที่ศิลปินต้องการนำเสนอ เราเรียกการจัดวางของสิ่งต่างๆ ในงานทัศนศิลป์ ตามหลักการศิลปะว่า การจัดองค์ประกอบศิลป์ (Art Composition) จังหวะในงานจิตรกรรม คือการทำให้เกิดรูป โดยใช้ส่วนประกอบต่างๆ เช่น เส้น สี พื้นผิวและรูปร่าง ที่เหมือนกันมาประกอบหรือจัดให้เป็นหน่วยเดียวกัน และทำซ้ำๆ กันให้เป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่องจนเป็นลวดลาย

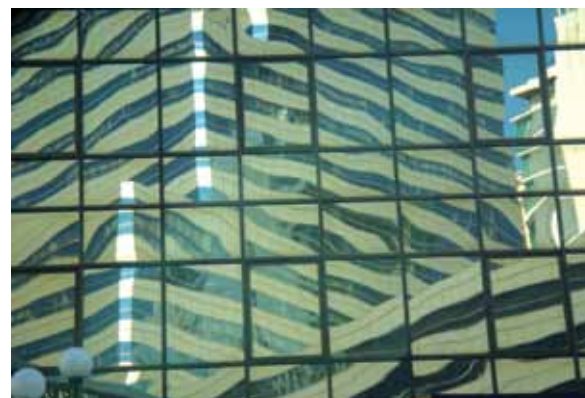
จังหวะของภาพลวดลายไทย

จังหวะของลวดลายผ้า

จังหวะของสีในงานออกแบบ

จังหวะของรูปร่าง

ในสิ่งแวดล้อมและงานศิลปะ ตำแหน่งหรือการจัดวาง เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบส่วนต่างๆ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรงและพื้นผิว ที่ปรากฏให้เห็นในภาพ

ตำแหน่งที่มีการจัดวางอย่างลงตัวในสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ ๑ เป็นภาพของธรรมชาติ ที่ถูกจัดวางให้ก้อนหินมีขนาดใหญ่ และสี ที่แตกต่างกับฉากหลัง เพื่อให้ก้อนหินอยู่ในตำแหน่งที่เป็นจุดสนใจ

ภาพที่ ๒ เป็นภาพธรรมชาติในท้องทะเลสีฟ้าอมเขียว มีเรือลำเล็กๆ กระจายล่องลอยอยู่ในท้องทะเล ฉากหลังของภาพเป็นภูเขาสีน้ำตาลเข้ม และสีเขียวตัดกับสีของน้ำทะเล เพื่อนำสายตาไปสู่เรือลำเล็กที่อยู่ในทะเลไกลออกไป

ตำแหน่งที่มีการจัดวางอย่างลงตัวในงานจิตรกรรม

ภาพวาดสีน้ำมันชื่อ ดอกป๊อปปี้สีส้ม
ศิลปินชื่อ โรเบิร์ตตา เรมี

ภาพวาดสีน้ำมันชื่อ ดอกป๊อปปี้สีส้ม โดยศิลปินชื่อ โรเบิร์ตตา เรมี เป็นภาพหนึ่งที่มีการจัดวางดอกป๊อปปี้สีส้มร่วมกับแจกันสีเขียวอมฟ้า และถ้วยมีลวดลาย บนพื้นฉากหลังสีน้ำตาลเข้ม

ภาพแสดงการจัดวางส่วนต่างๆ ตามหลักการทางศิลปะที่เน้นความสมดุล โดยให้ดอกป๊อปปี้มีการกระจายไปยังส่วนต่างๆ ภายในภาพ และตัดกับสีของแจกัน

ภาพจิตรกรรมสีน้ำ ชื่อ นครปฐม
โดย สุรพล แสนคำ ศิลปินรางวัลจิตรกรรมบัวหลวงปี ๑๙๘๒, ๘๐, ๘๔
และชนะเลิศรางวัลของธนาคารกสิกรไทย ๑๙๘๔
จากหนังสือ Asian Water Colours '95 : Bangkok

ภาพจิตรกรรมสีน้ำ ชื่อ นครปฐม โดย สุรพล แสนคำ เป็นภาพแสดงทัศนียภาพของสิ่งก่อสร้างที่ถ่ายทอดถึงความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น การจัดวางตำแหน่งของรถเข็นที่จอดอยู่หน้าบ้าน และส่วนต่างๆ ในภาพเน้นการนำเสนอจุดสนใจที่รถเข็น โดยมีฉากหลังเป็นฝาผนังบ้านไม้และช่องประตูสีมืด

ภาพแสดงทัศนียภาพตามหลักการจัดวางส่วนต่างๆ ทางศิลปะที่เน้นจุดสนใจ

ลองทำดู

- เลือกภาพ จากด้านบนคนละ ๑ ภาพ แล้วลองศึกษาหาสิ่งที่ปรากฏในเรื่องของจังหวะและตำแหน่งในภาพ เช่น เส้น สี รูปร่าง และพื้นผิว
- นำภาพที่นักเรียนชอบมาแล้วให้เพื่อนๆ ในชั้นเรียนฟัง เช่น ทำไมจึงชอบ โดยให้เหตุผลประกอบถึงการจัดวางตำแหน่ง และจังหวะในภาพ
- วาดภาพแสดงจังหวะ โดยใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง และสี ฯลฯ

คำแนะนำสำหรับครูในการประเมินผลการเรียนรู้

การตรวจสอบการปฏิบัติงาน และการเรียนรู้ตามองค์ประกอบของระดับคุณภาพการเรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์การประเมินด้านต่างๆ ดังตัวอย่าง

ระดับคะแนน				
ด้าน	๑	๒	๓	๔
ความรู้ (๔ คะแนน)	รู้จักจังหวะ และตำแหน่งในสิ่งแวดล้อมและในงานทัศนศิลป์	อธิบายเกี่ยวกับตำแหน่งและจังหวะของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในสิ่งแวดล้อมและในงานทัศนศิลป์ได้	อธิบายวิธีการจัดวางตำแหน่งและจังหวะในงานศิลปะได้ อย่างง่าย ๆ	สร้างสรรค์งานศิลปะ โดยใช้เส้น รูปร่าง มาจัดวางตำแหน่งและจังหวะเพื่อสร้างรูปแบบหรือลวดลายต่างๆ ได้
กระบวนการคิด (๔ คะแนน)	รับรู้จังหวะ และตำแหน่งที่ปรากฏในสิ่งแวดล้อมและในงานทัศนศิลป์	คิด และหามุมมองของเส้น รูปร่าง ที่มีการจัดวางอย่างเป็นจังหวะในสิ่งแวดล้อมและในงานทัศนศิลป์	วางแผนนำเส้นและรูปร่าง มาจัดวางเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายศิลปะ	สร้างสรรค์งานศิลปะ โดยใช้รูปร่าง รูปทรง เป็นส่วนประกอบในการจัดภาพ
ทักษะความคล่อง (๔ คะแนน)	วาดภาพเส้น รูปร่าง และจัดวางตำแหน่ง เพื่อให้เกิดจังหวะ อย่างง่าย ๆ ได้	สร้างลวดลายง่ายๆ โดยใช้เส้น รูปร่าง จัดวางได้	ถ่ายทอดงานศิลปะโดยใช้เส้น สี รูปร่าง รูปทรง จัดวางเป็นจังหวะและตำแหน่งได้	มีการพัฒนาการวาดภาพ อย่างต่อเนื่อง
รู้คุณค่า (๔ คะแนน)	รู้ว่าเส้น รูปร่าง รูปทรง สี ฯลฯ เป็นส่วนประกอบของจังหวะที่พบในสิ่งแวดล้อมและในงานทัศนศิลป์	เห็นประโยชน์ในการนำรูปร่าง รูปทรง มาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ	เข้าใจในแนวคิดของศิลปินที่นำเส้น รูปร่าง รูปทรง สี มาใช้สร้างสรรค์งานศิลปะ	ชื่นชมความงามที่ปรากฏในสิ่งแวดล้อมและในงานทัศนศิลป์
ค่านิยม (๔ คะแนน)	ปฏิบัติงานตามที่ครูมอบหมาย	ใส่ใจในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย	มีการคิดและตัดสินใจอย่างเป็นระบบ	มีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม

เกณฑ์การประเมิน

ดีมาก	=	๔ คะแนน
ดี	=	๓ คะแนน
พอใช้	=	๒ คะแนน
ปรับปรุง	=	๑ คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
๑๘ - ๒๐	ดีมาก
๑๕ - ๑๗	ดี
๑๑ - ๑๔	พอใช้
๐ - ๑๐	ปรับปรุง